

N:o 213.

Af herr **J. T. Larsson** i Lund, *i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt folkbibliotek m. m.*

Sedan Riksdagen i skrifvelse den 8 maj 1902 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, om och på hvilka villkor statsbidrag skulle kunna lämnas till sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda, har Riksdagen nu fått mottaga sådant förslag, innefattadt i Kungl. Maj:ts proposition n:o 47 angående understöd åt folkbibliotek m. m. Vid jämförelse mellan Kungl. Maj:ts proposition och Riksdagens omförmälda skrifvelse framställer sig till allvarligt öfvervägande, om den kungl. propositionen verkligen kan vara det svar, som Riksdagen hade anledning att vänta, och om den må anses ägnad att tillfredsställa de förhoppningar, hvilka genom Riksdagens initiativ väckts till lif hos folkbildningssakens många vänner.

Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag är byggt på förutsättningen af lagbestämmelser, åsyftande att från den borgerliga kommunens till kyrkoförsamlingens verksamhetsområde öfverflytta ärenden rörande folkbiblioteken. En sådan förutsättning har varit fullkomligt främmande för Riksdagen. Hvad Riksdagen tänkt angående förutsättningarna för statsunderstöd åt sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar är alldeles oförtydbart uttaladt i ofvan nämnda skrifvelsen den 8 maj 1902, där det hänvisas till föreläsningsföreningar och arbetareinstitut och till de villkor, som blifvit uppställda för statsunderstöd åt dessa folkbildningsmedel, för hvilka

folkbiblioteken ansetts utgöra ett nödvändigt komplement. Af Riksdagens skrifvelse har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet således icke kunnat hämta ringaste anledning att i sammanhang med det i skrifvelsen omhandlade ärendet syssla med frågan om biblioteksärendenas hemortsrätt inom den borgerliga kommunen eller kyrkoförsamlingen. Däremot synes det, som om det bort föreligga en alldeles direkt anledning för departementschefen att icke i detta sammanhang upptaga frågan om lagbestämmelser i angifna syftet. Det är nämligen anmärkningsvärdt, att de nu föreslagna lagbestämmelserna stå i rak strid med den bestämda ståndpunkt, som Riksdagen för sex år sedan intog till frågan om sockenbibliotekens läggande under kyrkostämmans kompetens. Ett vid 1899 års riksdag af enskild motionär väckt förslag i syfte att erhålla sådana lagbestämmelser, som de nu af Kungl. Maj:t föreslagna, blef af lagutskottet enhälligt afstyrkt och af Riksdagens båda kamrar lika enhälligt förkastadt. Inför en af Riksdagen så nyligen och så bestämdt fattad ståndpunkt i frågan hade det, för att i omkastad form använda föredragande departementschefens egna ord, bort vara synnerligen starka skäl, som skulle föranleda därtill, att man icke tillerkände kommunalstämman befogenheten att behandla dessa ärenden, en befogenhet som enligt nu gällande lagbestämmelser tillkommer den borgerliga kommunen och af denna ingalunda förverkats. Efter sådana synnerligen starka skäl får man dock förgäfvos söka i den kungl. propositionen. Departementschefen synes hafva utgått från antagandet af ett kausalsammanhang mellan sockenbibliotekens iråkade dekadans och det genom Kungl. Maj:ts resolution den 8 februari 1867 gifna prejudikatet angående forum för handläggning af ärenden rörande dessa bibliotek. Detta antagande kan icke sägas hafva vunnit stöd af den i statsrådsprotokollet förekommande utredningen af det enkla skäl, att denna utredning synes alldeles icke hafva haft till ändamål att skaffa upplysning i det hänseendet, hvilket dock i detta fall bort vara af största intresse. I den motion, som gifvit anledning till 1902 års riksdagsskrifvelse och hvilken framburits af två framstående målsmän för folkbildningssaken, är nog den enda och rätta orsaken angifven till det beklagliga läge, hvori sockenbiblioteken råkat, nämligen saknaden af det stöd från statens sida, som visat sig så välgörande för arbetareinstituten och föreläsningföreningarna. Att för beviljandet af statsunderstöd åt ifrågavarande biblioteksinrättningar kräfvat lagbestämmelser af den

art, som nu af Kungl. Maj:t föreslagits, torde vara ej blott obehöfligt, utan rent af skadligt. I detta hänseende må kunna med skäl åberopas 1899 års lagutskotts varning mot att söka intvinga sockenbiblioteksinstitutionen uti en viss bestämd för hela vårt land gemensam form till hinder för dess fria utveckling, hvilken däremot främjas af nu gällande lagbestämmelser, hvilka lämna tillfälle att efter omständigheterna ordna sockenbibliotekens handhafvande på sätt, som må finnas lämpligast för hvarje särskild ords förhållanden. Då Kungl. Maj:ts förslag till lagbestämmelser i angifna syfte dessutom icke äga något reellt samband med frågan om statsunderstöd åt sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, torde man kunna hoppas och förvänta, att Riksdagen icke skall befinnas villig att nu frånträda sin år 1899 intagna ståndpunkt, och att förslaget i denna del skall komma att af Riksdagen afvisas.

Hvad därefter angår frågan om hvilka slag af folkbibliotek som böra komma i åtnjutande af statsunderstöd, hade det tvifvelsutan varit lyckligast, om denna frågas besvarande kunnat ske utan obehöfligt specialiserande. Svensk Läraretidning har härom uttalat några tänkvärda ord. »Såsom alldeles ogrundad», säger den, »måste vi betrakta den meningen, att rätten till statsbidrag för ett bibliotek borde göras beroende af dess *benämning*, och att till anslagets beviljande alltså borde knytas ett *uppräknande* af de olika slags bibliotek, som vid fördelningen skulle kunna komma i fråga. Hvarje försök i den vägen måste nämligen bli misslyckadt och därigenom skadligt. Är man ense om själfva ändamålet, nämligen att genom statsbidrag uppmuntra sådana bibliotek, som direkt afse *den allmänna folkbildningens befrämjande*, så kan och bör man lämna terminologien och klassifikationen åt sig själf.» »Härmed sammanhänger, att man genom statsbidragets bindande vid vissa namn lätt kunde komma att förbehålla detsamma för *vissa kategorier af biblioteksanordnare eller biblioteksanordningar* med uteslutande af andra, som vore därtill lika eller ännu mer berättigade.» Ur dessa fullt riktiga synpunkter kunna befogade anmärkningar riktas mot Kungl. Maj:ts förslag. Genom dettas antagande oförändradt komme onekligen att inträffa, att statsbidraget förbehölles vissa kategorier af biblioteksanordnare eller biblioteksanordningar. I statsrådsprotokollet omförmälas biblioteksinrättningar, hvilka blifvit ställda utanför delaktighet i statsunderstödet, ehuru de kunna både göra anspråk på jämförlighet med sockenbibliotek och finnas vara i behof af understöd, t. ex. folk-

bibliotek anordnade af stadsfullmäktige i mindre städer. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening har i en till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet aflåten, i statsrådsprotokollet omförmäld skrifvelse uttalat, att det skulle för folkbildningens utbredning och fördjupande vara af synnerligen stor betydelse, om statsunderstöd lämnades åt »sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar: dels åt *skolbibliotek* (lärjunge- och lärarebibliotek), dels åt *folkbibliotek* (sockenbibliotek, arbetarebibliotek m. m.)». Det synes, som om med dylikt angifvande af den art biblioteksinrättningar, hvilka skulle kunna komma i åtnjutande af statsunderstöd, det måtte med fullt förtroende kunna åt Kungl. Maj:t öfverlämnas att med afseende på disponibla medel och anmälda behof förordna om statsbidragets fördelning enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela.

Angående villkoren för åtnjutande af statsbidrag bör fullt erkännande gifvas åt föredragande departementschefens till statsrådsprotokollet uttalade åsikt, »att för erhållande af statsunderstöd åt folkbibliotek icke böra föreskrivas flera och strängare villkor, än som nödvändigt fordras för kontroll däröfver, att statsunderstödet varder för det därmed afsedda ändamålet användt, enär man genom för mycket reglementerande löper fara att hämma den nu lifliga biblioteks rörelsen i dess verksamhet». Riksdagen har ock i 1902 års skrifvelse angifvit enahanda uppfattning, då den förmenat, att villkoren för åtnjutande af ifrågavarande statsunderstöd torde i tillämpliga delar kunna blifva likartade med de villkor, som blifvit uppställda för statsunderstöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningkurser för arbetsklassen. De i statsrådsprotokollet angifna villkoren hafva blifvit uppställda med hänsyn till de särskilda slag af folkbibliotek, hvilka borde blifva delaktiga af det ifrågasatta statsanslaget. Under förutsättning, att de föreslagna ändringarna i gällande kyrkostämmoförordningar icke vinna Riksdagens godkännande, och att närmare specialisering af de särskilda slag af folkbibliotek, hvilka kunna vinna delaktighet i statsunderstödet, anses obehöflig, torde villkoren för sådan delaktighet böra uppställas lika för alla med det undantag, att föreskrift om styrelse för skolbibliotek, hvilket ju fortfarande står under skolrådets förvaltning, ej erfordras. Huruvida i öfrigt alla de i statsrådsprotokollet angifna villkoren kunna anses verkligen behöfliga för kontroll däröfver, att statsunderstödet varder för det därmed afsedda

ändamålet användt, lär nog kunna ifrågasättas. Skulle icke den bestämmelsen, att böcker, inköpta för statsbidrag och däremot svarande, från allmänt eller enskildt håll anskaffade medel, ej må afhändas biblioteket, kunna medföra den olägenheten, att biblioteket belastas med underhåll och vård af äldre, mindre värdefull litteratur till förfång för bibliotekets nödvändiga föryngring? Åtminstone tyckes sådant afhändande kunna tillåtas under förutsättning af inspektörs samtycke. Bestämmelsen, att, då föreningsbibliotek, för hvilket åtnjutits statsunderstöd, upplöses, de böcker, som på nyssnämnda sätt förvärfvats, skola öfverlämnas till vederbörande skoldistrikt eller församling, skulle ju omöjliggöra böckernas öfverlämnande åt annan förening, som till äfventyrs blefve bildad för biblioteksverksamhetens öfvertagande. OrdnanDET af båda nu nämnda detaljfrågor torde helst böra inbegripas i de närmare bestämmelser, hvilka det i allt fall måste öfverlätas åt Kungl. Maj:t att meddela. Att hvarje biblioteksinrättning, som begär statens understöd, måste hafva en ordnad styrelse, är gifvet; men styrelsens sammansättning och ledamöternas antal torde icke behöfva af staten föreskrifvas.

Med afseende på inspektionen af de statsunderstödda biblioteken har Kungl. Maj:t föreslagit, att denna skulle anförtros åt folkskoleinspektörerna. Af de yttranden, för hvilka i statsrådsprotokollet redogöres, kan man finna, att meningarna härom varit ganska delade. Det torde ock kunna dragas i tvifvelsmål, huruvida sådan anordning må kunna anses lämplig. Att skolbiblioteken måste stå under folkskoleinspektörernas inseende, är tydligt nog; men att därjämte åt desse öfverlämna inspektionen af folkbiblioteken, hvilkas uppgift ligger i helt annat plan och, såsom äfven af föredragande departementschefen erkännes, är i mycket likartad med arbetareföreläsningarnas, torde lätteligen kunna leda till ensidigt tryck på biblioteksverksamhetens fria utveckling. Rättast hade tvifvelsutän varit, om med inspektionen af folkbiblioteken förfarits på samma sätt som med inspektionen öfver arbetareföreläsningarna. Då sådant likväl skulle föranleda ökade kostnader, därom utredning nu saknas, torde för närvarande kunna bero vid hvad Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit. Förhoppning om ändring häraf bör dock icke därmed vara utesluten.

På grund af hvad nu blifvit anfördt och under hänvisning till Riksdagens år 1899 intagna ståndpunkt i fråga om sockenbiblioteksärendens förläggande under kyrkostämma samt till Riksdagens skrifvelse den 8 maj 1902 om statsbidrag till sockenbibliotek och med dem jämförliga boksamlingar, hemställes:

att Kungl. Maj:ts proposition n:o 47, angående understöd åt folkbibliotek m. m., i hvad densamma innefattar förslag till

1:o lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, samt

2:o lag angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

icke måtte vinna Riksdagens godkännande;

att Kungl. Maj:ts berörda proposition i öfrigt måtte af Riksdagen på det sätt bifallas, att Riksdagen

dels medgifver:

att understöd af statsmedel till ett belopp af högst 75 kronor, för år räknadt, må enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt meddela, utgå till skoldistrikt utom Stockholm och Göteborg för upprättande och underhåll af *skolbibliotek* (lärjunge- och lärarebibliotek) äfvensom till kommuner, menigheter, lokala föreningar eller institutioner för upprättande och underhåll af *folkbibliotek* (sockenbibliotek, arbetarebibliotek m. m.), under följande villkor:

att folkbiblioteks angelägenheter vårdas af en styrelse;

att biblioteksstyrelse för hvarje bibliotek utser föreståndare eller bibliotekarie, som handhafver den närmaste skötseln af boksamlingen och däröfver upprättar katalog;

att bibliotek är uppställdt i lämplig lokal och regelbundet vissa tider i veckan kostnadsfritt eller

mot låg afgift hålles tillgängligt för allmänheten inom bibliotekets verksamhetsområde;

att bibliotek hålles försäkradt mot eldskada;

att böcker af osedligt innehåll ej må med bibliotek införlifvas;

att beviljad statsbidrag må användas endast till inköp och inbindning af böcker samt tryckning af katalog;

att vederbörande för samma ändamål anslagit eller annorledes anskaffat minst lika stort belopp som statsbidraget; och

att biblioteken skola vara underkastade inspektion af vederbörande folkskoleinspektörer; samt

att understöd af statsmedel må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande jämväl tilldelas sådana centrala föreningar, som verka såsom förmedlingsanstalter åt bibliotek af oförmälda slag eller upprätta vandringsbibliotek, med ett belopp af högst 1,500 kronor, för år räknadt, till hvarje sådan förening för hvardera af nämnda verksamhetsgrenar, dock till sammanlagdt belopp af högst 10,000 kronor;

dels, för att till nu angifna ändamål användas, på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel beviljar ett förslagsanslag, med titel: »Understöd åt skol- och folkbibliotek», å 60,000 kronor;

dels ock, till bestridande af kostnaderna för inspektion genom folkskoleinspektörerna af skol- och folkbibliotek, höjer anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer med 5,000 kronor, eller från dess nuvarande belopp 105,000 kronor till 110,000 kronor.

Stockholm den 21 februari 1905.

Jacob Larsson.

I motionens syfte instämma:

Ernst Beckman.

Edvard Wavrinsky.

Victor Moll.

David Bergström.

Sven Palme.

Hjalmar Branting.

<i>Gust. Österberg.</i>	<i>W. Johansson,</i> Öija.	<i>Jakob Pettersson.</i>
<i>K. H. Bergendahl.</i>	<i>L. Gust. Broomé.</i>	<i>S. H. Kvarnzelius.</i>
<i>A. Thylander.</i>	<i>Alfred Ohlsson.</i>	<i>K. G. Karlsson.</i>
<i>Oskar Berg.</i>	<i>F. W. Thorsson.</i>	<i>Nils Persson.</i>
<i>Karl Starbäck.</i>	<i>Carl Lindhagen.</i>	